

15. Polya G. Odkrycie matematyczne, Warszawa, 1975.
16. Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów OECD PISA. Wyniki badania 2009 w Polsce. www.ifispan.waw.pl/pliki/pisa_2009.pdf (режим доступу 20.04.2011).
17. Salcher A. Utalentowany uczeń i jego wrogowie, Rzeszów, 2009. – S. 225.
18. Śleszyński P. Ekonomiczne uwarunkowania wyników sprawdzianu szóstoklasistów i egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonych w latach 2002-2004; www.igipz.pan.pl/miasto/sleszynski/publikacje/edukacja/ekspertyza.pdf. (режим доступу 8.04.2011).
19. Wykorzystanie wskaźników EWD w ewaluacji zewnętrznej. www.ewd.edu.pl/EWD_nadzor.pdf (режим доступу 8.04.2011).

БУРЕНКО М.С.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ФАХОВА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА”

Приєднання нашої країни до Болонського процесу зумовлює переорієнтацію вищої освіти з традиційного підходу до визначення змісту та очікуваних результатів навчання на основі традиційних знань, умінь і навичок до актуальних у тій чи іншій галузі компетенцій. Для позначення такого навчання в освітній практиці нашої країни набув поширення термін “компетентнісний підхід”, який останнім часом усе частіше вживається в офіційних документах, що регламентують функціонування вітчизняної системи освіти.

Питанням формування професійної компетентності працівників галузі фізичного виховання та спорту з позицій компетентнісного підходу присвячені праці О.С. Августимової, Л.Б. Волошко, Є.Н. Гогунова, Н.Ю. Зубанової, А.І. Нужиної, Н.Ш. Фазлєєва, С.А. Хазової, А.І. Щелкової.

Аналіз публікацій названих авторів показує, що між ними не існує згоди у використанні та змістовому наповненні деяких термінів. Зокрема, потребує уточнення змістове наповнення термінів “компетенція” та “фахова компетенція тренера-викладача”, що і є *метою статті*.

Аналіз джерел свідчить про те, що в науковому обігу щодо співвідношення понять “компетентність” – “компетенція” виділяються два підходи, перший з яких їх по суті ототожнює.

Так Л.Н. Болотов, В.С. Ледньов, Н.Д. Нікандров, М.В. Рижаків використовують поняття “компетентність” і “компетенції” як взаємозамінні. Вони вважають, що компетенція є “сферою відношень, які існують між знанням та дією в людській практиці”, при цьому “...термін “компетентність” використовується в тих самих значеннях. Компетентність, як правило, використовується в описовому плані” [8, с. 12].

Представники іншого підходу диференціюють поняття “компетентність” та “компетенції”, співвідносячи їх як загальне та особливе. Так, у працях І.А. Зимньої, А.І. Субетто компетентність розглядається як інтелектуально та особистісно зумовлена соціально-професійна життєдіяльність людини, що ґрунтується на знаннях, вміннях та досвіді [8, с. 14], а компетенції – як її компоненти, які містять у собі “міру якості”, відображаючи рівень або ступінь, з якими людина здатна реалізувати свої знання,

вміння та досвід у життєдіяльності [9, с. 9]. Іншими словами, з позицій названих авторів компетентність виступає актуальним проявом комплексу компетенцій, які визначають її зміст.

Виходячи з наявності двох підходів, з метою уникнення термінологічної плутанини І.А. Зимня запропонувала використання конструкта “компетентність/компетенція”, який би водночас указував і на загальний і на особливий зміст поняття залежно від контексту [8, с. 17]. На нашу думку, цей крок виглядає як тимчасовий у вирішенні важливого термінологічного питання. В міру розвитку педагогічної термінології необхідно буде “розмежувати” ці поняття.

У цій статті ми вважаємо доцільним у використанні поняття “компетенція” спиратися на трактування означеного терміна Європейським проектом TUNING, згідно з яким компетенції розглядаються як сполучення характеристик (що стосуються знань та їх застосування, позицій, навичок та відповідальностей), які описують рівень або ступінь, до якого людина може ці знання, позиції, навички, відповідальності реалізувати [13].

Услід за І.А. Зимньою [8], О.І. Субетто [9] та іншими дослідниками ми розглядаємо компетенцію як певне “знаряддя” для досягнення значущої для людини мети. Іншими словами, у статті, під компетенціями будемо розуміти окремі компоненти готовності до дії – деякі внутрішні, потенційні психологічні новоутворення (знання, уявлення, алгоритми, програми дій, системи цінностей та відношень), які згодом комплексно виявляються в компетентності людини.

Попереднє вивчення наукової літератури показало, що сьогодні існує безліч зорієнтованих на конкретну мету класифікацій компетенцій, при описанні яких використовується велика кількість різноманітних понятійних систем.

Так, наприклад, І.А. Зимня у складі компетентності людини виділяє чотири блоки компетенцій: базовий – який включає основні розумові операції на рівні норми розвитку: аналіз, зіставлення, порівняння, систематизацію, моделювання діяльності та ін., що необхідні для відповідності навколишньому світу взагалі; особистісний, у якому відображається формування таких якостей, як “відповідальність”, “організованість”, “цілеспрямованість” та ін., що необхідні для відповідності еталонам особистості, що існують у тому чи іншому суспільстві; соціальний – той, що забезпечує життєдіяльність людини в суспільстві та адекватність взаємодії з іншими людьми, а також організацію свого буття згідно із суспільно значущими імперативами; професійний – такий, що забезпечує адекватність виконання професійної діяльності [8].

В.І. Байденко подає структуру компетентності людини у вигляді двох груп компетенцій: до першої групи належать загальні компетенції (універсальні, ключові, надпрофесійні), а до другої – ті, що можна назвати спеціалізованими (професійними). У блоці загальних компетенцій він виділяє: компетенції соціальної взаємодії, системно-діяльнісні компетенції, компетенції самоорганізації і самоврядування, ціннісно-сміслові та полі-

тико-правові компетенції, компетенції самостійної пізнавальної діяльності; у блоці професійних компетенцій: організаційно-управлінські, економічні, загальнонаукові, загальнопрофесійні, спеціальні. При цьому автор підкреслює, що загальні та професійні компетенції утворюють комплементарну єдність [3, с. 19].

Існують і інші підходи до класифікації компетенцій. Так, наприклад, на думку В.Д. Шадрикова, випускник, який повністю засвоїв освітню програму, повинен характеризуватися такими компетенціями: соціально-особистісними (такими, що стосуються людини як індивіда, суб'єкта діяльності та особистості); соціальними (які визначають його взаємодію з іншими людьми, належать до вміння навчатися); загальнопрофесійними (інформаційними, пов'язаними з отриманням та обробкою інформації; експлуатаційними; управлінськими, організаційними; конструкторськими; проектувальними; економічними; тими, що включають поведінку на ринку праці, тощо).

Означені компетенції, на думку науковця, мають формуватися як загальні для широкого кола професій. Крім них у випускника мають бути спеціальні компетенції чи професійно-функціональні знання та вміння, які забезпечують прив'язку до конкретного об'єкта, предмета праці та забезпечують конкретизацію загальнопрофесійних компетенцій [12].

У контексті завдань нашого дослідження найбільший інтерес становить група фахових компетенцій – тих, що відрізняють їх носія від усіх інших професіоналів, тобто тих, що є необхідними для виконання специфічних професійних функцій тренера-викладача.

Зазначимо, що, використовуючи термін “фах”, ми зважаємо на синонімічність його вживання поряд із поняттями професії, спеціальності. При цьому ми використовуємо саме термін “фах”, оскільки плануємо зосередитися на предметному навчанні виконання професійних функцій майбутніми тренерами-викладачами.

У сучасній практиці термін “професійна (фахова) компетенція” найчастіше визначають як:

- здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, уміння та знань при вирішенні завдань професійного роду діяльності;
- інтегративну властивість, яка включає в себе сукупність професійних та соціокультурних знань, умінь та навичок, які дають людині змогу на високому рівні планувати та здійснювати професійну діяльність з метою досягнення соціально та особистісно значущих результатів [2];
- соціально закріплений освітній результат [5];
- відчужену, задалегідь задану соціальну вимогу (норму) до освітньої підготовки учня, необхідної для його ефективної продуктивної діяльності в певній сфері. Компетентність – володіння учнем відповідною компетенцією, яка включає його особисте ставлення до неї та предмета діяльності [11];
- інтегроване особистісне утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей, що зумовлюють готов-

ність до виконання трудової діяльності. При цьому професійна компетенція охоплює всі сфери навчання й становлення особистості та є провідною метою випускника навчального закладу [6];

– готовність і здатність доцільно діяти відповідно до вимог діяльності, методично організовано та самостійно вирішувати завдання та проблеми, а також самооцінювати результати своєї діяльності. Іншими словами, це пов'язані з предметом навички – відповідні методи та технічні прийоми, властиві різноманітним предметним галузям [4].

На нашу думку, відмінності у розумінні змісту поняття “компетенції” пов'язана, перш за все, з різноманітністю позицій, з яких розробляється відповідна дефініція. Ця думка перегукується із позицією А.І. Субетто, який показав, що в найбільш загальному вигляді в основу класифікації компетенцій можуть бути покладені такі системи понять: “компетенція – відношення”; “компетенція – відповідність”; “компетенція – здатність, потенція”; “компетенція – знання”; “компетенція – готовність”; “компетенція – диспозиція” [9, с. 53].

Вважаємо, що найбільш продуктивним підходом до визначення змісту терміна “компетенції” є опора на вищенаведене методологічне положення, що дає змогу дати визначення поняття компетенції з позицій різних суб'єктів трудової діяльності: роботодавців, працівників, системи професійної освіти.

Так, з погляду роботодавця (замовника результату фахової підготовки) компетенція виступатиме гарантом виконання професійної функції (професійного завдання, справи) на належному рівні якості. Іншими словами, зняряддя, що повинно бути у працівника. З цієї точки зору компетенція виступатиме, перш за все, як оцінна категорія і може розглядатися у системі понять “компетенція – відповідність” [9, с. 23].

З погляду працівника (майбутнього працівника, студента) наявність тієї чи іншої компетенції є гарантією того, що він справиться з відповідним професійним завданням. З цього погляду окрема компетенція виступає як професійна якість особистості, що ґрунтується на доведеній на практиці здатності застосовувати знання й уміння, а сукупність компетенцій – як своєрідне зняряддя (знання, вміння і навички, а також якості, які дають змогу виконувати складні завдання, мобілізуватися, спілкуватися з людьми тощо), помножене на усвідомлення його наявності.

З точки зору фахівців системи професійної освіти компетенція – сукупність характеристик (знань, умінь, досвіду їх використання, психологічної готовності та ін.), що виступають орієнтиром для цілей професійної підготовки, а також критеріальними показниками її успішності. У цьому випадку компетенція виступає як модельний еталон характеристик, необхідних для вирішення професійних завдань [3, с. 10].

У системі освіти компетенції інтерпретуються як характеристики, які можна набути в процесі навчання і підтвердити їх наявність відповідними дипломами та сертифікатами.

Вищезазначене дає підставу говорити про те, що кожна компетенція постає багатограним утворенням, кожна грань якого відображає проекцію змісту відповідного поняття на позиції різних суб'єктів професійної освіти.

У зв'язку з тим, що ми виступаємо з позицій представників системи освіти у цій статті окремі компетенції розумітимуться як характеристики знань, умінь, досвіду їх використання, психологічної готовності та ін., що виступають орієнтиром для цілей професійної підготовки, а також критеріальними показниками успішності цієї підготовки.

Таким чином, матеріали досліджень, викладені у статті, дають змогу сформулювати такі **висновки**:

– компетенції – елементи компетентності – деякі внутрішні, потенційні новоутворення (знання, уміння, алгоритми, програми дій, системи цінностей та відношень), які згодом комплексно виявляються в діяльності людини у конкретній ситуації і містять у собі “міру якості” цієї діяльності;

– фахові (професійні) компетенції – ті, що відрізняють їх носія від усіх інших професіоналів і є необхідними для виконання специфічних професійних функцій тренера-викладача. Вони являють собою елементарні якісні характеристики суб'єкта професійної діяльності, що можуть бути описані через знання, уміння, навички, установки і безпосередньо виміряні або зафіксовані;

– кожна фахова компетенція постає багатограним утворенням, зокрема вона виступає: з погляду роботодавця – оцінною категорією, гарантом здатності суб'єкта до виконання професійної функції на належному рівні; з позиції працівника – професійною якістю особистості; з точки зору системи освіти – модельною характеристикою, орієнтиром для професійної підготовки, а також критеріальним показником успішності цієї підготовки.

Подальші дослідження плануємо спрямувати на розробку перспективних шляхів визначення номенклатури фахових компетенцій майбутніх тренерів-викладачів.

Література

1. Августимова О.С. Методика формирования управленческой компетентности у студентов вузов физической культуры : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Станиславовна Августимова. – Волгоград, 2004. – 182 с.

2. Арндачук И.В. Профессиональные компетенции в структуре профессионализма преподавателей высшей школы / И.В. Арндачук // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: Философия. Психология. Педагогика. – 2009. – № 4. – Т. 9. – С. 63–68.

3. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения : метод. пособ. / В.И. Байденко. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.

4. Байденко В.И. Компетенции в профессиональном образовании (К освоению компетентностного подхода) / В.И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.

5. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) : колективна монографія. – 2004. – С. 45–50.

6. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійних компетенцій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 / М.В. Вачевський. – К., 2008. – 41 с.
7. Волошко Л.Б. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі медико-біологічної підготовки / Л.Б. Волошко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 24. – С. 42–44.
8. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И.А. Зимняя. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
9. Субетто А.И. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и квалиметрия компетенций / А.И. Субетто. – М. : Исследоват. центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 2006. – 72 с.
10. Фазлеев Н.Ш. Компетентно ориентированный подход к профессиональной подготовке педагога по физической культуре и спорту / Н.Ш. Фазлеев // Теория и практика физ. культуры. – 2005. – № 12. – С. 9–12.
11. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
12. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 9. – С. 56–59.
13. Tuning Educational Structures in Europe [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.relint.deusto.es/TuningProject/index.htm>.

ВАСИЛЕНКО М.Є.

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ ДО НАДАННЯ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДОПОМОГИ

Актуальність дослідження зумовлена особливостями інтенсифікації всіх сфер сучасної життєдіяльності людини, що змушує звертатись по професійну допомогу у вирішенні різноманітних життєвих ситуацій. Тому останнім часом спостерігається зростання кількості звернень населення до юридичних установ з приводу отримання консультативної допомоги в складних життєвих обставинах. У відповідь на соціальні запити перед системою професійної освіти поставлено завдання посилення уваги до фахової підготовки майбутніх юристів з надання якісної консультативної допомоги населенню.

Аналіз педагогічного досвіду професійної підготовки майбутніх правників подано в працях С. Алексеєва, О. Бандурки, І. Бенедика, П. Біленчука, М. Васильєвої, В. Горшенєва, А. Жалінського, А. Коблікова, С. Сливки, О. Тихомирова та ін. Проте формуванню готовності майбутніх юристів до консультативної діяльності приділяється недостатньо уваги у фаховій підготовці. Хоча окремий досвід використання інноваційних методик залучення кращих студентів до роботи консультаційних пунктів юридичної допомоги населенню (на навчальних засадах) заслуговує на поширення в практиці їх фахової підготовки.